

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Елка Трайкова

За дисертационния труд на Мая Дечева – Кисьова

На тема „Сценични реализации на българската поезия
(1990 -2010)“

Научен ръководител доц. д.ф.н. Пламен Дойнов

Нов български университет

Департамент Нова българистика

Дисертационният труд на Мая Кисьова е първото систематично и пълно изследване на сценичните реализации на българската поезия в края на ХХ и началото на ХХІ век. Той е резултат от сериозни и задълбочени проучвания. Текстът създава научно аргументирана концепция за органичния синтез между изкуствата в граничната ситуация на политически и социокултурни промени. Възползвайки се от продуктивните възможности и на литературознанието, и на театрознанието като методически подходи и като естетически парадигми, авторката очертава авангардни литературни сюжети, които не само провокират, а в известна степен радикално преобръщат представата за фигурата на поета и за интерпретацията на поетичния текст. Чрез анализа на емблематични събития и автори, тя обозначава симптоматични процеси в съвременната българска култура на прехода, ситуирани в проблематични и полемични художествени контексти. В това сложно, динамично променящо се пространство М. Кисьова ги разглежда не толкова в хронологичната им подреденост и фактологична изчерпателност, а като игрови ситуации, теоретично осмислени и аналитично интерпретирани. Авторката поставя акцент на

естетическата провокативност и на силния социален резонанс на тази оригинална, но непозната (до тогава) реализация на поетичните текстове. В нея е заложен бунтът на новото време, налагащо свободен творчески изказ, отричащо идеологемите на соцреализма и пиедесталното отношение към литературния канон. Поколението на 90-те (на постмодернистите) и това от първото десетилетие на новия век (определено от авторката като неоромантично), не се страхуват да разрушават традиционни митове и да създават нови митологеми, да налагат алтернативни жанрове и да търсят скандални творчески изяви. Затворената, камерна самодостатъчност на поезията е отречена в името на публичността, на шоуто, на мултимедийните ефекти. Именно плодотворната симбиоза между литература и театър е четена през различни оптики – като полифония на езици и стилове, като сблъсък между елитарност и тривиалност, между клишета и авангардност.

Дисертационният текст създава хомогенно интертекстуално поле, в което документално-изчерпателно и проникновено-аналитично се очертава оригиналният синтез на изразни средства и ефектни визуални реализации на словото. Показана е прецизно използваната театралност в поетичните спектакли на „Петък 13“-множеството маски или по-скоро умелата идентификация между поет и актьор (Мирела Иванова, Бойко Ламбовски), изиграваци своите стихове. Представен е културният феномен за 90-те години на XX в. - Авторски литературен театър. Импровизациите, пародиите, обезсмислянето, но и възраждането на устойчиви културни символи, които осъществяват последователно и смело – Георги Господинов, Пламен Дойнов, Бойко Пенчев и Йордан Ефтимов, всъщност според М. Кисьова създават нови идентификационни ценностни знаци, маркират кодовете на една различна поетика. Именно оригиналността на този културен феномен, искреният бунт и настойчивите провокации за

преосмисляне на миналото, за промяна в ценностната система на настоящето, предполагат популярността на техните спектакли като им придават своеобразен статут на коректив на литературната история. В този контекст авторката анализира алтернативността като социална позиция, проследява сложният път в утвърждаването на нов жанр – поезията като театър на ролите, на визията, на движението. Литературата като театър на търсещата идентичност.

Много точно, без клиширани критически конструкти, но и без

излишна патетичност, която скъсената дистанция във времето би могла да предизвика, М. Кисьова не само тълкува тези явления, показвайки тяхното рязко оттласкване от тривиалността. Тя поставя акцент върху радикалното преобръщане на представата за Поета. Той вече не е загадъчна и самодостатъчна личност, той е актьор, разрушаващ священното триединство на театъра. Поетът не търси посредничество, за да представи творбите си пред публика, той държи да бъде единствено възможният интерпретатор на своите стихове. Авторката представя различните форми на сценични изяви. Например: поетичните трубадурски двубои – интересни, атрактивни, добре концептуализирани, с акцент върху интелектуалността като познание и импровизацията като среща на таланти. Или - преминаването на границата между смисъл и атракция, доминацията на форма пред съдържание, предпочитането на външни ефекти, характерни за философско-литературния кръг „Рамбо 13“. Но в същото време подчертава и устойчивостта във времето - почти две столетия на техните ярки, понякога крайно радикални изяви. Именно това е едно от съществените качества на дисертационния труд - обективният анализ на явленията в пространството на националната култура, но и тяхното

съизмерване с европейските модели, макар и случили се много по-рано, в други естетически и политически контексти.

Дисертантката представя многозначните измерения на българските явления през една модерна методологическа призма, която обаче не се натрапва като привнесена, защото е много добре фактологично подплатена. Нейният подход е синтез между необходимата за всеки изследовател теоретична мрежа, поддържаща добре осмислена и логично разгърната концепция и продуктивна информираност. Текстът не само показва детайлно познаване на оригинални или тривиални форми на сценична реализация на българската поезия, но и успява да визуализира различните образи на литературата във времето на преход. Търсени са смислите не само на екстравагантност, но и посланията за размисъл, преоценка и дори покаяние при представянето на поетичните книги. Техните премиери са ефектни – те се помнят и коментират. „Висящите градини на България“ на П. Дойнов, е театрален спектакъл, в който поетът играе три роли, премиерата на „Африка. Числа“ на Й. Ефтимов е футболен мач, Р. Кисьов представя книгите си в специално подбрано художествено пространство, в съпровод на музика, други поети включват хип-хоп танци или балет. Тези събития категорично се дистанцират от ритуалността на академичните четения, пародирайки шаблонните критически оценки. Те настояват на играта и импровизацията. Те създават празник на свободния, необременен от предразсъдъци творчески дух. Принос на дисертационния текст е, че анализирайки тяхното многообразие, очертава сложните връзки между визия и слово, между литература и шоу. Това е една различна – атрактивна, понякога дори скандална, но бързо забравяна или измествана от нови по-модерни форми литературна реалност, която все още не е история, но и не бива да бъде оставена в аморфното пространство на спомените на своите създатели и зрители.

Без да се превръщат в класически рецензии, умело балансирайки между слово и сцена, М. Кисьова обединява най-добрите страни на литературоведския анализ и на театралната критика, за да внуши съпреживяване. Без излишна патетика, с един съзнателно дистанциран подход тя предава посланията на поетичното слово, изиграно в театралните спектакли „Безопасни игли“ от Петър Чухов (постановка на Сфумато, определен от критиката като „театрален хайку празник“; „Ела, легни върху мен“ по стихове на Силвия Чолева (Университетски театър на НБУ); „Тапетите на времето“ по стихове на Константин Павлов, реализиран от Юлия Огнянова в ДСТ „А. Константинов“; авантюрният (според авторката) проект „Аз, Хамлет“, осъществен край езерото „Сълзата“ в Рила. Именно в тази симбиоза между двете изкуства, в сложното съчетание между стихове, музика и движение много по-ярко се очертава идентичността на съвременния творец - без маски и без посредници в общуването с публиката.

Показан е закъснелият, но за сметка на това интензивен опит за реализирането на явлението „Слам“, прието с известно недоверие, заради примамливата несигурност на свободната публична (сценично - поетична) изява. Поетичната сценичност, която навакса своята изостаналост с намирането на нови, различни форми на общуване с читателя-зрител, която използва общодостъпните форми на психотерапията, на масовото споделяне, на публичното съпреживяване, осъществени чрез слово, музика и ритуални движения. Именно така поетичният пърформанс избягва скуката на еднообразното четене (Васил Видински, Мария Калинова, Камелия Спасова и други), провокира, скандализира, поражда и разколебава естетики („Градски четения“, „Литературата в действие“, „Точка срещу точка“, Виргиния Захариева и други).

Важен щрих към фактологично-документалната часта на дисертацията са приложенията. Анкетите с 10 български поети - автори и герои на анализирани културни събития. От една страна те допълват субективния образ на времето, а от друга уплътняват представата за личността на Автора, който твори и представя своята поезия. Със сигурност задълбочените теоретични и аналитични разработки на М. Кисьова са изключително полезни в преподавателската ѝ практика. За мен беше интересна, от гледна точка на методиката на практическото приложение, последната глава от дисертационния труд „Писателят като актьор“. Но в композиционната структура на текста, като научно изследване, тя е изкуствено привнесена.

Приносителите на дисертационния труд и научните му качества, очертани в становището, както и спазването на всички законови изисквания ми дават основание убедено да предложа присъждането на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление Филология на Мая Дечева - Кисьова.

Доц. д-р Елка Трайкова